

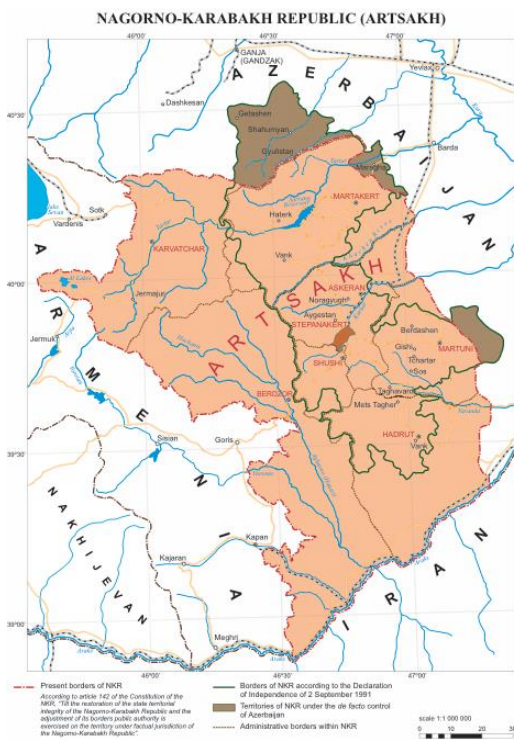

ՀԲԸՄ ԵՎՐՈՊԱ ՃԵՊԱԶՐՈՒՅՑ ԵՎՐԱՄԻՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԵՏՔ Է ՆԵՐԳՐԱՎՎԻ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱՔԱՂՈՒՄ ԵՎ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՏԿԱՑՆԻ

1. Մեր նպատակները

Ղարաբաղի 1994 թվականի պատերազմի ավարտից ի վեր Եվրոպական միությունը խուսափում է որևէ կապ հաստատել Լեռնային Ղարաբաղի հետ և չի ցուցաբերում ոչ մի աջակցություն այնտեղի երկար ժամանակ տառապող ժողովրդին¹: Միջազգային մարդու իրավունքների և մարդասիրական կազմակերպություններն բացարձակաբար բացակայում են այդ տարածքից: Այնուամենայնիվ, Եվրոպական միությունը շատ պատճառներ ունի ներգրավվելու Լեռնային Ղարաբաղում ցուցաբերելու աջակցություն այնտեղ ապրող մարդկանց և համագործակցելու այնտեղի քաղաքացիական հասարակության և քաղաքական պաշտոնյաների հետ: AGBU Europe-ը այդ պատճառով կոչ է անում Եվրոպական միության առաջնորդներին ամրապնդել քաղաքական կամքը և օգտագործել ստեղծված միջոցները խթանելու

խաղաղություն և համերաշխություն Ղարաբաղի ժողովրդի մեկուսացմանը վերջ դնելու համար: Չնայած որ, այս լրացուցիչ առաջխաղացումը չի ավարտի նրանց միջև եղած հակասությունը, ամեն դեպքում դրանք կլինեն Եվրոպական քաղաքականության ամենաեական փոփոխությունները վերջին 20 տարիների ընթացքում: Դրանք վերջ կդնեն Ղարաբաղի և այնտեղի բնակչության մեկուսացմանը՝ էականորեն նպաստելով խաղաղությանը և ապահովությանը շրջաններում:

2. Աջակցության անհրաժեշտությունը Լեռնային Ղարաբաղում

Մոտ 150000 մարդ է այս պահին ապրում Ղարաբաղում՝ ամեն օր առերեսվելով զգալի մարտահրավերների:

- Վերջերս տեղի ունեցած քառօրյա պատերազմը (ապրիլի 2-4, 2016) ստիպեց շատ մարդկանց լքել

¹ Ղարաբաղի հետ կապված ԵՄ-ի միակ նախագիծի՝ Եվրոպական Համագործակցություն հանուն Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության խաղաղ կարգավորման ծրագիրը (<http://www.epnk.org>) խրախուսում է երկխոսությանը Ադրբեջանից եւ Հայաստանի ինդիվիդուալների միջև, բայց չի հատկացնում որևէ օժանդակություն Լեռնային Ղարաբաղի բնակչությանը:

իրենց տները: Ղարաբաղի իշխանությունները այժմ պետք է համապատասխան միջոցներ ձեռնարկեն, որպեսզի վերակառուցեն նրանց տները և վերաբնակեցնեն տեղահանված ժողովրդին:

- Կան ապրիլյան քառօրյա պատերազմի ընթացքում պատերազմական հանցանքների մասին պնդումներ. պատերազմի գերիները մահապատժի են ենթարկվել ադրբեջանական զինվորների կողմից, որոշները՝ շատ բարբարոսական ձևով, ինչպես նաև խաղաղ բնակիչները ենթարկվել են տանջանքների և սպանվել: Որոշ սպանված զինվորների և խաղաղ բնակիչների մարմիններ պարբերաբար կտտանքի են ենթարկվել:
- Ղարաբաղի հյուսիսային, հարավային և արևելյան սահմանների առաջնագծերը պաշարման մեջ են: Այն միացած է Հայաստանին (որը նույնպես Ադրբեջանի և Թուրքիայի կողմից շրջափակված մեջ է) երկար լեռնային ճանապարհով: Օդային ուղիներ անհնար են, քանի որ Ադրբեջանը սպառնում է կրակ բացել յուրաքանչյուր ինքնաթիռի վրա, որը վայրէջք կկատարի Ղարաբաղ, ներառյալ քաղաքացիական ինքնաթիռների վրա:

Այս իրավիճակը նաև խափանում է Ղարաբաղի խաղաղ բնակչության ապրելակերպը շատ առումներով, օրինակ՝

- Կրակոցները և բռնության սպառնալիքները ակնհայտ հոգեբանական ազդեցություն են ունենում բնակչության վրա: Մահմանամերձ գյուղերում ապրող կանանց ավելի քան 86%-ը պարբերաբար տառապում է հոգեբանական խնդիրներով, ինչպիսին օրինակ՝ դեպրեսիան, ստրեսները և նյարդահոգեբանական խնդիրները, որոնք կապված են առաջնագծի դժվարակեցության հետ²:
- Լեռնային Ղարաբաղը՝ ըստ Halo Trust-ի՝ առաջատար ականազերծող միջազգային կազմակերպության, ականային պատահարների մահացության ամենաբարձր ցուցանիշով երկրներից է աշխարհում՝ հավասարվելով Աֆղանստանին: Չոհերի քառորդ մասը երեխաներ են: Բացի ֆիզիկական վտանգից ականապատ տարածքները խոչընդոտում են էկոնոմիկայի՝ թույլ չտալով հողագործներին օգտագործել իրենց հողատարածքները: Շատերը չգիտեն, որ ամեն տարի խաղաղ բնակչությունը տալիս է զոհեր... 2014-ին 8 դեպք է եղել, որոնցից երկուսը՝ մահ և երկուսը՝ անդամահատում³: Ըստ առաջատար Halo Trust ականազերծող բարեգործական կազմակերպության՝ Լեռնային Ղարաբաղի չճանաչված կարգավիճակը խոչընդոտում է շատ կառավարություններին հովանավորել մարդասիրական գործունեությունները տարածաշրջանում, և HALO-ն չի ստանում ֆինանսավորում Հայաստանի կառավարությունից: Մինչ վերջերս մեր միակ հիմնական նվիրատուն Ղարաբաղում ԱՄՆ կառավարությունն էր USAID-ի միջոցով, բայց նրա հովանավորումը սահմանափակվում է մինչ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար հանրապետություն⁴:

Բարոյական և հումանիտար տեսանկյունից կասկած չկա, որ այս հարցում շատ աջակցության կարիք կա: Եվրոպական միությունը պետք է ապահովի ֆինանսական, ինչպես նաև հոգեբանական աջակցություն Ղարաբաղի երկար ժամանակ տառապող հասարակությանը, որովհետև դա համապատասխանում է իր սկզբունքներին և քաղաքականությանը: Եվրոպական

² <https://www.theguardian.com/world/2016/aug/02/living-in-one-of-europes-frozen-conflicts-movses-nagorno-karabakh>. Accessed August 2016

³ <http://www.landminefreeartsakh.com/about-us/>. Accessed November 2016

⁴ <https://www.halotrust.org/minefreenk/our-role-in-nagorno-karabakh/>. Accessed November 2016

միությունը տրամադրում է աջակցություն բոլոր այն տարածքներին, որոնք ունեն դրա կարիքը՝ անկախ տարածքների քաղաքական կարգավիճակից:

Իրականում Ղարաբաղը միակ չճանաչված տարածքը չէ Եվրոպական հարևանությամբ. Հարավային Օսեթիան, Աբխազիան, Տրանսնիստիան և Հյուսիսային Կիպրոսը այլոց հետ մեկտեղ գտնվում են նույն կարգավիճակում և բոլորն էլ ստանում են էական օգնություն Եվրամիությունից: Այդտեսակ ծրագրեր իրականացվում են նաև Մոլդովայի Տրանսնիստրիա շրջանում: Հեռու լինելով հալածանքից՝ Տրանսնիստրիան նույնիսկ օգուտ կքաղի Մոլդովայի և ԵՄ-ի միջև բարենպաստ առևտրային ռեժիմից⁵: Ինչ վերաբերվում է Կոսովոյին, որը նույնպես նախկինում ճանաչված չի եղել⁶, ստացել է 2 միլիարդ եվրո օգնություն, որի մեծ մասը ստացել է մինչև միջազգային ճանաչման գործընթացի սկսվելը:

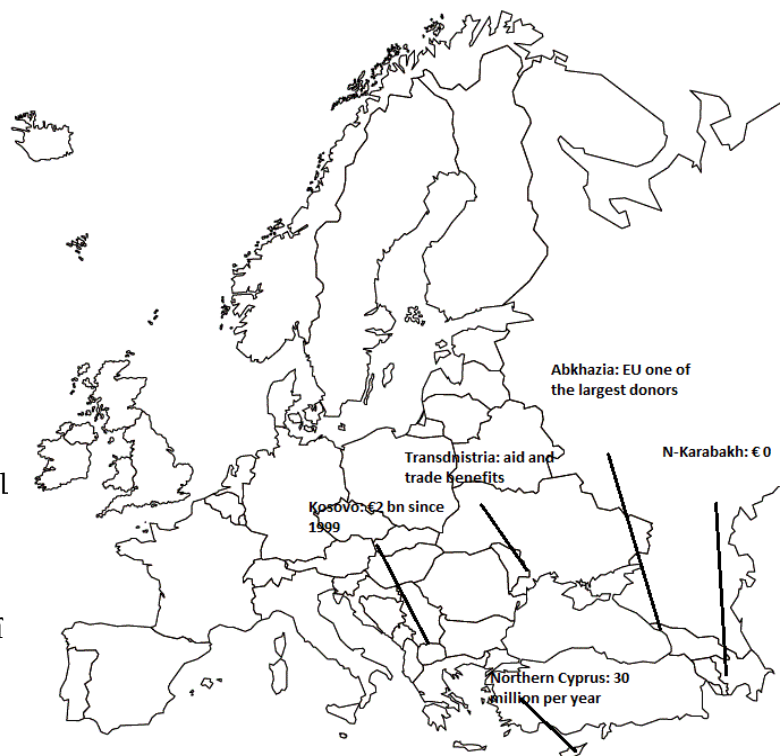
Հետևաբար չպիտի լինի ոչ մի պատճառ առանձնացնելու Ղարաբաղը բոլորի և մակուսացման միջոցով:

ԵՄ-ի բոլորը Ղարաբաղի նկատմամբ ոչ միայն մարդասիրական տեսանկյունից անբացատրելի է, այլ նաև անարդյունավետ է:

Խաղաղությունները տարածաշրջանում բարձր են: Կոնֆլիկտային ռիսկերը և վրեժխնդրության գործողությունները լայնորեն բացահայտված են, ինչպես նաև տարածաշրջանի այլ դերակատարների պատճառները նախադրյալներ կան: ԵՄ-ի ներկայիս դիրքորոշումը հաճախ արդարացվում է ինչպես լավագույն տարբերակը ներգրավված լինելու և օգնելու խաղաղեցնել շրջանը. Ադրբեջանին այս հարցում բարկացնելը, ըստ որոշ ԵՄ անդամների, կվնասի նրանց հարաբերությունները և կնվազեցնի ԵՄ-ի լծակները:

Իրոք, Ադրբեջանի հանրապետությունը ներդնում է զգալի քաղաքական և դիվանագիտական ներուժ, ինչպես նաև ֆինանսական ռեսուրսներ սաստկացնելու Ղարաբաղի շրջափակումը և երաշխավորելու օտարերկյա քաղաքական առաջնորդներին և լրագրողներին դուրս մնալ այդ փոքր տարածքից: Նրանք նույնիսկ ունեն այն բոլոր մարդկանց սև ցուցակը, ովքեր այցելել են Ղարաբաղ՝ համարելով այդ մարդկանց *personae non gratae*:

ԵՄ-ն այսպիսով անձնատուր է լինում Ադրբեջանի անհաշտողականությունը սեփական

⁵ <http://www.euractiv.com/section/europe-s-east/news/moldova-eu-commission-clarifies-intentions-about-transnistria/>. Accessed November 2016

⁶ Մի քանի ԵՄ անդամ երկրներ դեռ չեն ճանաչել Կոսովոյի անկախությունը, այդ թվում՝ Իսպանիա, Սլովակիա, Կիպրոս, Ռումինիա և Հունաստան:

արժեքների, ինչպես նաև իր լծակների և լիազորությունների հաշվին: Բայց այս մոտեցումը անարդյունավետ է: Եվրոպայի՝ առավել անհաշտ կողմին սիրաշահելու քաղաքականությունը նվազեցնում է իր լծակները և իշխանությունը: ԵՄ-ին չի հաջողվում օգնել նվազեցնել լարվածությունը, կառուցել կամուրջներ կամ ստեղծել վստահության մթնոլորտ: Սա, ամենայն հավանականությամբ, խթանում է և ոչ թե կանխում անկայունությունը:

ԵՄ-ի շահերը և խաղաղության ու բարգավաճման ձգտելու միտումները այսպիսով շատ ավելի լավ կմատուցվեն, եթե իրենց ներգրավվածությունը լիովին համահունչ լինի իր հիմնական արժեքներին և սկզբունքներին. այդ առումով Ղարաբաղի ժողովրդի առօրիայում ներգրավվելը կլինի առաջին ճիշտ քայլը:

ՆԱԽԱՊԱՏՍՈՒԹՅՈՒՆ. ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ և ԵՄ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Լեռնային Ղարաբաղը փոքր տարածք է Հայաստանի և Ադրբեջանի միջև: Այն ներառված էր սովետական Ադրբեջանի հանրապետության մեջ Սովետական միության ժամանակ: Չնայած հայերի մեծամասնության նկատմամբ ցուցաբերված խտրականությանը սովետական ռեժիմի ներքո մինչ 1991 թվականը՝ այն փորձեր կատարվեց օգտվել 1980-ի վերջերին Սովետական Միության ժողովրդավարացումից, որպեսզի բարձրաձայնի իրենց դժգոհությունները: Ադրբեջանի իշխանությունների կողմից անհանդուրժողական արձագանքը՝ գյուղացիների ջարդերի և տեղահանությունների տեսքով, նպաստեց ինքնապաշտպանական խմբերի ձևավորմանը: Այս իրավիճակը հանգեցրեց պատերազմի՝ սկսած 1991 թվականի վերջերից մինչ 1994 թվականի մայիս: Հակառակ բոլոր սպասումների՝ Ղարաբաղի ինքնապաշտպանական բանակը հաղթեց պատերազմը, բայց խաղաղության պայմանագիր չստորագրվեց: Փոխարենը, Ռուսաստանի միջնորդությամբ հրադադարի ռեժիմ հաստատվեց 1994 թվականի մայիսին Ղարաբաղի, Ադրբեջանի և Հայաստանի միջև: Այն շարունակում է մնալ այն փխրուն հիմքը ներկայիս ստատուս-քվոյի համար:

1994-ից սկսված բանակցությունները ոչ մի առաջընթաց չեն ունեցել, քանի որ Ադրբեջանը շարունակում է պնդել լիակատար ինքնիշխանություն այդ տարածքի նկատմամբ, սակայն հրաժարվում է տրամադրել համապատասխան անվտանգության երաշխիքներ Ղարաբաղի բնակչությանը: Մինևույն ժամանակ Ադրբեջանը հրաժարվում է ուղղակիորեն բանակցել ներգրավված կողմերի հետ, այդ թվում Լեռնային Ղարաբաղի ղեկավարության՝ փորձելով մտացածին ձևով ներկայացնել, թե պատերազմի պատճառը ոչ թե ընդհանուր վատ վերաբերմունքն է փոքրամասնության նկատմամբ, այլ Հայաստանի Հանրապետության ագրեսիան: ՀՀ-ն էլ իր հերթին չի համաձայնվում Ադրբեջանի վերահսկողությանը Ղարաբաղի նկատմամբ:

20 տարվա բանակցություններից հետո Լեռնային Ղարաբաղի ապագա կարգավիճակի մասին բանակցությունները վերածվել են տեսական գործողությունների կողմերի միջև ընդհանուր վստահության բացակայության պատճառով: Հայերը բողոքում են. որ նախկին պայմանավորվածությունները պարբերաբար ռոտահարվել են՝ բազմիցս մատնանշելով պատերազմի ժամանակ կատարված ոճրագործությունները: Նրանք նաև մտահոգված են, որ թշնամական հռետորաբանության մակարդակը Ադրբեջանական կառավարության և ԶԼՄ-երի կողմից այնքան շատ է Ադրբեջանում, որ խաղաղ գոյակցությունը անհնար է մինչև այս հռետորաբանության ազդեցությունը չվերափոխվի:

Իրավիճակը առավել բարդացած է Կովկասում տեղի ունեցող գեոպոլիտիկ խաղերից: Ռուսաստանը փորձում է պահպանել իր ազդեցությունը տարածաշրջանում, Թուրքիան իր

հերթին փորձում է մեծացնել իր ազդեցությունը տարածաշրջանում՝ հատկապես թուրքական և մուսուլմանական տարածքներում, իսկ ԱՄՆ-ն ձգտում է ամրապնդել իր սեփական գլոբալ իշխանությունը և նավթային շահերը: Բաքուն այժմ նավթի հիմնական արտադրող է, իսկ Կովկասը կապող օդակ է հանդիսանում մայցամաքների միջև՝ հատկապես անաշխատունային տրանսպորտի հետ կապված:

Ղարաբաղի հակամարտության միջազգային դիտորդները տարիներ շարունակ զգուշացրել են, որ պատերազմը կարող էր բորբոքվել ցանկացած ժամանակ և կարող է տարածվել ավելի լայն մաշտաբներով՝ ընդգրկելով տարածաշրջանային գերտերություններ՝ այդ թվում Թուրքիան, ՆԱՏՈ-ի անդամներ Ռուսաստանը և Իրանը: Տարիներ շարունակ հրադադարի ռեժիմի խախտումներ են տեղի ունեցել երկու կողմերի բանակների շփման գծում՝ պատճառելով հարյուրավոր զոհեր:

Այս վախերը հաստատվեցին 2016 թվականի ապրիլին՝ քառօրյա պատերազմի ժամանակ: Մի քանի ճակատներից Ադրբեջանի զորքերի հարձակումը հանգեցրեց կատաղի պայքարի և բազմաթիվ զոհերի, 100ից մինչև 350, այդ թվում և խաղաղ բնակչությունից: Սա հակամարտության ամենադաժան դրվագն էր՝ սկսած 1994-ի զինադադարի պայմանագրից:

Միրիական պատերազմի բռնկումը վառ օրինակ է այն մեծ ազդեցության, որ Եվրոպական տարածաշրջանային կոնֆլիկտները կարող են ունենալ ողջ մայրցամաքում: Արդյոք Եվրոպան կարող է իրեն թույլ տալ ևս մի պատերազմ, որը կանխարգելի է:

ԵՄ-ի՝ Ղարաբաղյան քաղաքականությունը

Մովետական միության ավարտից հետո տարբեր Եվրոպական հաստատություններ ձգտել են ընդլայնել համագործակցության եվրոպական մոդելը նախկին խորհրդային միության անդամ պետություններում, այդ թվում նաև Կովկասում: ԵՄ-ն մասնավորապես փորձել է սա իրականացնել Եվրոպական Հարևանության Քաղաքականության և Արևելյան Գործընկերության միջոցով, որի նպատակն է խթանել կայունությունը, ժողովրդավարությունը և բարգավաճումը այդ երկրներում ավելի սերտ ինտեգրման, միասնական շուկայի և սերտ քաղաքական համագործակցության միջոցով:

Տեւականը կայանում է նրանում, որ աճող տնտեսական ինքնուրույնությունը՝ զուգորդված լայն տարածված երկխոսությամբ, կնպաստի կառուցողական համագործակցությանը, և ոչ թե հակամարտությանը պետությունների միջև: Սա համահունչ է այն մտտեցմանը, որ ԵՄ-ն խուսափում է թշնամանալ Ադրբեջանի հետ և որոշել է Ղարաբաղի հետ կապեր չստեղծել:

Այնուամենայնիվ, Արևելյան Գործընկերության քաղաքականությունը վերջին տարիներին հստակ ցույց տվեց իր գործունեության սահմանները, մասնավորապես Ուկրաինայում և Կովկասում, որտեղ այժմ իրավիճակն ավելի անկայուն է, քան նախկինում: Տարորինակաբար, սկսած այն պահից, երբ ԵՄ-ն առաջին անգամ ձևակերպեց իր տարածաշրջանային քաղաքականությունը 2003 թվականին, որպեսզի նպաստի ժողովրդավարությանը, շուկայական տնտեսությանը և հիմնախնդիրների լուծմանը տարածքում՝ Ադրբեջանը ամրապնդեց մեծ ժառանգական նավթային բռնապետություն դերը, որի առաջնորդ Իլհամ Ալիևը սրում է հայերի հանդեպ խտրականությունը և ատելությունը՝ ճնշելով այլախոհությունը և ամրապնդելով իր վերահսկողությունը իր երկրում:

Քանի որ Ադրբեջանի իշխանությունները պարբերաբար հրաժարվել են համագործակցել որևէ հայի հետ բազմակողմանի համաժողովներում, ԵՄ-ի փորձը Հայաստանի և Ադրբեջանի միջև երկխոսության կամուրջներ կառուցելու հարցում չի հաջողվում: Տարածաշրջանային ներկայիս մտտեցմամբ, որը հասնում է իր հստակ սահմանափակումներին՝ ժամանակն է, որ ԵՄ-ն

վերանայի իր մոտեցումը տարածաշրջանին և ներգրավվի Լեռնային Ղարաբաղի բնակչության առկա հիմնախնդիրներում: